

21.5.2003

564/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

EHDONALAISEEN VAPAUTEEN PÄÄSTÄMINEN

Arvostelette 25.2.2002 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassanne kantelukirjoituksessa Riihimäen vankilan ja rikosseuraamusviraston menettelyä ehdonalaiseen vapauteen päästämistänne koskevassa asiassa. Kirjoitukseenne on oheistettu rikosseuraamusviraston Teille asiassa antama vastaus.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian työjärjestykseen perustuvan asiajaon mukaan asianne kuuluu allekirjoittaneelle apulaisoikeusasiamiehelle.

Vastauksena kanteluunne ilmoitan Teille seuraavan.

Kirjoituksestanne käy ilmi, että Te olette ollut Riihimäen vankilassa suorittamassa Kouvolan hovioikeuden 8.11.2001 tuomitsemaa rangaistusta ja että säännönmukainen ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ajankohta (2/3, eli c-aika) olisi ollut 19.1.2002. Teidät on kuitenkin Lahden kärjäoikeuden päätöksellä 3.10.2001 määrätty pidettäväksi muusta syystä vangittuna. Rikosseuraamusvirasto on todennut vastauksessaan Teille, että Te olette sekä vankeus- että tutkintavanki, kunnes oikeus toisin määrää tai kunnes asiassa annetaan täytäntöönpanokelpoinen päätös. Rikosseuraamusvirasto on todennut vielä, että täytäntöönpanossa oleva rangaistus tulee kokonaan suoritetuksi 20.12.2014.

Rikosseuraamusviraston vastauksessa Teille on kyse siitä, ettei Teitä ole ollut mahdollista päästää ehdonalaiseen vapauteen, koska Teidät on Lahden kärjäoikeuden päätöksellä määrätty pidettäväksi vangittuna. Tällaisessa tilanteessa myös Kouvolan hovioikeuden tuomitseman rangaistuksen suorittamisen katsotaan jatkuvan sen ajan kuin Teidät joka tapauksessa on pidettävä vangittuna, kuitenkin enintään kunnes rangaistus tulee suoritetuksi kokonaan.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston vangin päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen antaman määräyksen (9/011/95, 26.4.1995) mukaan vankia, jota on pidettävä vangittuna muusta syystä kuin rangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi, ei päästetä ehdonalaiseen vapauteen. Määräyksestä käy ilmi myös, että ehdonalaiseen vapauteen päästämistä koskeva päätös katsotaan rauenneeksi, jos vanki on määrätty pidettäväksi vangittuna muun syyn kuin rangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi. Edelleen, jos vankia on pidettävä vangittuna muustakin syystä kuin rangaistuksen täytäntöönpanoa varten, ehdonalaiseen vapauteen päästämistä koskeva asia otetaan määräyksen mukaan käsiteltäväksi vasta tutkintavankeuden päätyttyä.

Määräyksestä ilmi käyvä käytäntö on vakiintunut. Muun muassa hallituksen esityksessä ehdonalaista vapauttamista koskevien säännösten muuttamiseksi (HE 155/1987) on todettu, ettei vankeusrangaistusta suorittavaa, joka on samalla vangittuna muusta rikoksesta, päästetä ehdonalaiseen vapauteen tutkintavangiksi.

Käytäntö ei kuitenkaan perustu lain säännökseen, vaan ainoastaan oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräykseen 9/011/95. Ehdonalaiseen vapauteen päästäminen on rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan harkinnanvaraista. Lain 13 §:n 2 momentissa säädetään perusteista, jotka tulee ottaa huomioon harkittaessa kysymystä vangin päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen. Nyt kyseessä olevaa tapausta ei ymmärtääkseni kuitenkaan rangaistuksen täytäntöönpanossa käsitellä ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämisenä siten, että asiassa arvioitaisiin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 13 §:n 2 momentissa mainittuja perusteita tai että asiaa muutoinkaan käsiteltäisiin siten kuin lykkäysasiaa määräyksen 9/011/95 mukaan käsitellään.

Vankeuden täytäntöönpanoa koskevaa lainsäädäntöä uudistamaan asetetun vankeusrangaistuskomitean mietinnössä (KM 2001:6, s.96) on todettu seuraavaa: Jos tuomittu on muussa jutussa tutkintavankina, häntä ei oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen (9/011/95) mukaan päästetä ehdonalaiseen vapauteen. Jos rinnakkainen tutkintavankeus kestää yli tuomitun rangaistusajan, tulee rangaistus suoritetuksi kokonaan. Jos taas tutkintavanki sitä ennen muuttuu rangaistusvangiksi, uusi rangaistus lasketaan yhteen aiempien rangaistusten kanssa, mistä kokonaismäärästä lasketaan uusi ehdonalaisen vapauttamisen määräosa. Tämä määräykseen perustuva käytäntö, jonka mukaan ehdonalaista vapauttamista ei välttämättä lainkaan tapahdu, on vankien yhdenmukaisen kohtelun kannalta ongelmallinen.

Pyysin asiasta oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston lausunnon. Lausunnossa todetaan, että vangin päästäminen ehdonalaiseen vapauteen on harkinnanvaraista ja tälle harkinnalle on asetettu rajoja laissa ja lain nojalla annetussa oikeusministeriön vankeinhoito -osaston määräyksessä (9/011/95). Lausunnon mukaan nyt kyseessä olevassa tapauksessa noudatettu menettely perustuu vain vankeinhoito-osaston määräykseen. Lausunnossa huomautetaan, että ehdonalaista vapauttamista koskevien säännösten mahdollinen muuttamistarve on todettu vankeusrangaistuskomitean työssä (komiteamietintö 2001:6) ja asia otetaan edelleen huomioon säädösvalmistelun edetessä. Lausunnossa todetaan, että nykyisen lain sanamuoto "voidaan päästää" ehdonalaiseen vapauteen on vankeusrangaistuskomitean ehdotuksessa uudeksi vankeuslaiksi korvattu sanamuodolla "päästetään" ehdonalaiseen vapauteen. Sanamuodon muutoksella on lausunnon mukaan tarkoitus ilmaista, että määräosasisäännöksiä sovellettaessa pääsääntö on ehdonalainen vapauttaminen määräosan täytyessä. Lausunnossa todetaan edelleen, että ehdonalaista vapauttamista voitaisiin ehdotuksenkin mukaan lykätä, mutta ehdotuksessa lykkäämisperusteeksi ei ole esitetty sitä, että vanki on vangittuna muusta syystä.

Omana kannanottonani esitän vielä seuraavan.

Kantelussa tarkoitettu tilanne syntyy osittain sattumanvaraisesti sen mukaan, miten aika isemman rangaistuksen suorittaminen ja uuden epäillyn rikoksen tutkinta ajoittuvat. Käytäntö voi olla epäoikeudenmukainen niissä tilanteissa, joissa vankia ei tuomitakaan tutkintavankeuden perusteena olleesta epäilystä rikoksesta tai hänet vapautetaan tutkintavankeudesta ennen uuden tuomion täytäntöönpanoa. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 2 a §:n mukaan rikoslain 3 luvun 11 §:ssä tarkoitettua vapaudenmenetysaikaa ei ole laskettava siltä ajalta, jolloin tuomittu suorittaa vankeusrangaistusta. Näin menetellään myös silloin, kun vankeusrangaistuksen suorittaminen yli muutoin vakiintuneen ehdonalaisen vapauttamisen ajankohdan on perustunut yksinomaan tutkintavankeuteen. Lisäksi, kuten tämäkin kantelu osoittaa, vangin näkökulmasta voi olla vaikeaa ymmärtää tutkintavankeuden vaikutusta vangille yleensä jo rangaistuksen suorittamisen alkuvaiheessa ilmoitettuun tarkkaan vapautumispäivään, koska määräosiin perustuva ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmä on lakiin kirjoitetusta harkinnanvaraisuudesta huolimatta täysin vakiintunut.

Tutkintavankeudesta johtuva vapaudenmenetys perustuu puheena olevissakin tapauksissa tuomioistuimen lakiin perustuvaan määräykseen. Kun tätä vapaudenmenetystä ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa oteta tuomitun rangaistuksen suorittamisessa huomioon tai epäilyn osoittautuessa aiheettomaksi korvata, katson, että vangille voi tulla tällaisessa tapauksessa tosiasiallisesti sellaista vapaudenmenetystä, joka ei perustu ainakaan riittävän selvään lain säännökseen. Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Pidän nykyistä menettelyä ongelmallisena perustuslain mainitun säännöksen kannalta. Ei myöskään ole helppo perustella sitä, miksi tällaista tutkintavankeudesta johtuvaa vapaudenmenetystä ei lähtökohtaisesti käsiteltäisi samoin kuin muitakin vastaavia vapaudenmenetyksiä.

Koska kantelussanne tarkoitettu tilanne on jo otettu huomioon lain valmistelutyössä, asia ei anna minulle aiheita muihin toimenpiteisiin kuin, että lähetän tämän vastaukseni tiedoksi oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle.

Kirjoituksenne liite palautetaan ohessa.